

Rudolfinská Praha v detailech Sadelerova prospektu (8)

Západní předpolí Hradu

Ondřej Ševců

V rámci osmého zastavení se budeme věnovat výřezu s detailním pohledem na západní předpolí Hradu. Kompozice budov i souvisejícího dramatického terénu je pro nás dnes poněkud těžko uchopitelná, protože pozdější přestavby tuto část Hradu zcela zásadně změnily. Jakýmsi „pevným bodem“ je zde šikmo stoupající komunikace Zámeckých schodů. Tato prastará komunikace spojující podhradí a areál Hradu nesla v minulosti i označení Strmá cesta či Stupně. Dnes je označovaná jako Nové zámecké schody, pro odlišení od Starých zámeckých schodů. Toto označení je však nepřesné, protože tato spojnice je mnohem staršího data než schodiště na východním úbočí Hradu. Na rytině je v popise schodiště označeno jako Hradské (tedy vedoucí k Hradu). Plochu komunikace oživuje několik skupin jakýchsi zbrojnošů ozbrojených halapartnami, kterou vede jezdec na koni. To potvrzuje i historické údaje, že povrch schodů byl sjízdný pro koně, při okraji snad byla i rampa, umožňující provoz povozů. Příčná spojnice (zvaná dnes Ke Hradu) spojující Nerudovu ulici a rampu při okraji Hradčanského náměstí byla vylámana ve skále až v roce 1663.

Zámecké schody v době Rudolfa II. tvořily hlavní nejkratší a patrně nejsolidnější spojení podhradí s Hradem.

Hlavní pozornost na výjevu zabírají objemné budovy, které na začátku 17. století lemovaly jihozápadní část ostrožny Pražského hradu. Zástavbu protínají dva hluboké příkopy, pozůstatky středověkého opevnění Hradu. Jejich proporce jsou zřejmě zveličené, stejně jako dimenze souvisejícího skalnatého svahu. Výjev však nepochybně vychází z reality podložené mnoha studijními kresbami v plenéru. Výjev je pro nás mimořádně cenný tím, že zachycuje stav renesanční zástavby, která zanedlouho zanikne pod barokními přestavbami.

Dolní část výřezu doplňuje pohled na zástavbu lemující Nerudovu ulici, v době vydání rytiny zvanou Dlážďení či Strahovská, podle Strahovské brány. Ta v době zpracování rytiny stále ještě přetínala Nerudovu ulici. Na výjevu však není nijak patrná, protože již v poslední čtvrtině 16. století byla obestavěna tzv. Hansturkovským domem (dnes čp. 248), který sloužil jako hotel pro hosty císařského dvora.

Rudolfinská Praha v detailech Sadelerova prospektu (8)

Popis obrázku

Zcela vlevo při horním okraji zobrazené zástavby můžeme zaznamenat okraj příkopu, který protínal východní stranu Hradčanského náměstí. Přes příkop vedl most, zčásti zděný (zřejmě kamenný – tato část je mimo otištěný výřez), zčásti dřevěný (možná s padacím mostem). Most ústil do brány, označené v popisce rytiny jako brána Hradská. Tato brána byla situována při severní straně dnešního prvního nádvoří. V domě při této bráně sídlil šacmistr (správce rudolfínských sbírek), dále zde byla zbrojnice a místnosti královského úřadu. Pod touto zástavbou je šrafurou plasticky vymodelován mohutný skalní výchoz. Jeho měřítko je nepochybně nadsazené, ale podle jiných dobových kreseb můžeme usuzovat, že výjev není daleko od tehdejší reality. Při pravém okraji skály můžeme zaznamenat klikatící se zeď. Mohlo by se jednat o pozůstatek přemyslovského opevnění Malé Strany, které protínalo jižní svah od konce Zámeckých schodů, pokračovalo směrem ke Strahovské bráně a dále až k Újezdské bráně v Karmelitské ulici. Pod horní částí Zámeckých schodů můžeme pozorovat jakousi klenutou konstrukci. Jde o část středověkého mostu, zbudovaného patrně na sklonku 13. století přes další příkop (v pořadí třetí) protínající hradní ostrožnu (příkop procházel 2. nádvořím Hradu, v době zpracování rytiny byl již zasypán). Část této gotické konstrukce byla nedávno identifikována pod dlažbou Zámeckých schodů. Zákres mostku dobře dokládá důslednou práci autorů rytiny.

Při horním ústí Zámeckých schodů vidíme další příkop (v pořadí druhý), který protínal dnešní první nádvoří Hradu. Příkop byl přemostěn dřevěným (?) mostem. Ten ústil do zástavby Hradu v místě, kde byla zanedlouho po vydání rytiny zbudována monumentální Matyášova brána. Na jejím průčelí je sice uvedeno datum 1614, není ale vyloučené, že byla rozestavěna již v době vlády Rudolfa II. (tedy před rokem 1612).

Scenérii člení velmi věrohodně zakreslené (již výše popsané) Zámecké schody, lemované robustní ohradní zdí, která je oproti realitě asi dvakrát vyšší. V ní jsou zaznamenány důsledně i mohutné, dodnes dochované niky, dále okna ze zahrady, při horní okraji schodiště i nějaké boudy – patrně krámky. V dobových materiálech se dočteme, že schody byly oblíbenou promenádou panstva i útočiště žebráků.

Ve svahu pod schody naši pozornost zcela jistě upoutá rozměrná stavba s mohutnými štíty. Jde nepochybně o tzv. Berkův palác (dnes čp. 192), dostavěný koncem 16. století. Tento objekt byl v poslední čtvrtině 17. století přebudován na koleji theatinů, k níž byl na přelomu 17. a 18. století ještě přistavěn kostel P. Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti. Vpravo od zmíněného objektu vidíme palác Jáchyma z Hradce, přestavěný v 60. letech 16. století. V době, kdy vznikala rytina, však byl dům již v majetku pana Viléma Slavaty z Chlumu.

Za hranou ohradní zdi Zámeckých schodů můžeme pozorovat bujnou zeleň, která připomíná, že si zde císař Rudolf nechal zřídit Rajskou zahradu. Nad zahradou se tyčí do překvapivé výšky mohutný blok budov. Zde byl obytný palác Rudolfa II. V přízemí tohoto objektu bydlelo služebnictvo, v 1. patře byly komnaty císařovny a snad zde byly nějaký čas uloženy i slavné Rudolfovy sbírky. Ve druhém patře byly komnaty císaře a to jak soukromé (letní) pokoje s výhledem na Prahu a zahradu, tak pokoje reprezentační. V horních patrech byly kanceláře a celý komplex hradních budov byl propojen dřevěnými galeriemi a chodbami, umožňující přístup až ke konírnám při hraně Jeleního příkopu, či k Vladislavskému sálu.

Ve východní části tohoto paláce byla i císařova kaple sv. Kříže.

Celý výjev ovládá mohutná věžová stavba. Je to proslulá Bílá věž, které tvořila součást nejstaršího kamenného opevnění Pražského hradu. Ve středověku měla nepochybně vysokou Jehlanovou střechu. V době panování Karla IV. byla údajně střecha pokryta pozlacenými olovenými pláty (společně s Černou věží). V roce 1541 Bílá věž vyhořela včetně krovu a byla zastřešena renesanční konstrukcí helmovitěho tvaru s dvojitou lucernou. Tehdy byla pokryta mědí, podobně jako věž katedrály. V roce 1573 byl na věži osazen hodinový stroj, zvony a mohutný číselník ukazující čas po staročeském způsobu. Tyto hodiny byly v roce 1602 přeneseny na věž sv. Víta. V zadním plánu výjevu můžeme ještě identifikovat další věž. Jde o tzv. Matematickou či Biskupskou věž, situovanou uprostřed příčného křídla. V tomto křídle byla umístěna i proslulá Kunst komora i Schatz komora.

Na ně navazovaly objekty s velkolepými konírnami, kuchyně, sklady, ale i objekt se slévárnou.

Můžeme na závěr vyslovit politování, že se stejnou pečlivostí, s níž byl proveden Sadelerův prospekt, nebyly také zdokumentovány a zachyceny nepochybně pozoruhodné exteriéry a interiéry těchto budov, zbudovaných pro podivínského císaře.

Pro skenování byla použita veřejně dostupná reprodukce: Filip van den Bossche / Johann Wechter / Egidius Sadeler: Velký prospekt Prahy z roku 1606. 2 listy, tisk Severografia 5, Děčín, vydal Odeon, Praha 1973. Kresba Roelanta Saveryho byla publikována v katalogu Národní galerie Olgy Kotkové: Roelandt Savery, Praha 2010.